

Iran's Legislative Criminal Policy in Food Safety Protection

Roshank Saedi Monfared¹, Mohamadreza Shadmanfar^{*2}, Mahmoud Malmir³

1. Ph.D Student of Criminal Law and Criminology, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Administrative Sciences and Economics, University of Isfahan, Isfahan, Iran.
(Corresponding Author)

3. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 129-142

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0003-3235-552X

TELL: +983135002000

Email: m.shadmanfar@ase.ui.ac.ir

Article history:

Received: 27 Sep 2024

Revised: 11 Dec 2024

Accepted: 23 Jan 2025

Published online: 21 Mar 2025

Keywords:

Criminal Policy, Criminal Legislation, Criminalization, Food Health.

ABSTRACT

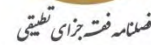
The right to healthy food is accepted as one of the fundamental human rights in the legal system of modern countries and the means of protecting this right are reflected in the types of legislative, judicial, executive and preventive criminal policies. The purpose of this article is to examine the question of how Iran's legislative criminal policy is in protecting food safety. The present article is descriptive and analytical and has investigated the mentioned subject by using the library method. The findings showed that although the laws and regulations in Iran's legal system in this area are in accordance with the standards, they are not comprehensive enough and it is suggested to pass a comprehensive law regarding the protection of food health. In Iran's legal system, the lack of a comprehensive law and an obstacle, both criminal and specific legal, health and food safety and its guarantee is one of the necessities that must be taken into account. The result is that criminalization and the use of legislative criminal policy in the field of criminal law should be used case by case and selectively, following the principle of last resort.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2025 The Authors.

How to Cite This Article: Saedi Monfared, R; Shadmanfar, M & Malmir, M (2025). "Iran's Legislative Criminal Policy in Food Safety Protection". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 5(1): 129-142.

© تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده می باشد.

مقدمه

از جمله بزرگ‌ترین چالش‌های روبه‌روی بشریت در دهه‌های اخیر بحران غذا و مسأله امنیت و سلامت غذا برای جمعیت رو به افزایش دنیاست، بحران و افزایش جمعیت از یک طرف و محدودیت منابع اولیه تولید از طرف دیگر باعث شده است کشاورزی و دامداری سنتی به سمت تکنولوژی و کشاورزی صنعتی حرکت کند. کاربرد بی‌رویه و نامناسب نهاده‌های شیمیایی در فرایند تولید محصولات کشاورزی صنعتی، عدم نظارت وافی و کافی بر شرایط نگهداری و پرورش دام و طیور و از طرفی بی‌توجهی به شرایط بهداشتی لازم بر توزیع و به مصرف‌رساندن مواد غذایی، حقوق مصرف‌کنندگان را در این حیطه به چالش کشیده است. منظور از ایمنی غذایی، بررسی و ذخیره مواد غذایی است که حداقل خطر ابتلا به بیماری‌های ناشی از آلودگی‌های میکروبی، فیزیکی و شیمیایی را داشته باشد و هدف اصلی ایمنی غذایی جلوگیری از آلودگی و مسمومیت‌های غذایی است. مشخص است که ایمنی و سلامت مواد غذایی و آشامیدنی برای داشتن جامعه سالم و پویا از اهمیت بالایی برخوردار بوده و یکی از مهم‌ترین وظایف دولت‌ها تأمین غذای سالم، ایمن و مورد نیاز مردم می‌باشد. به همین دلیل با به‌کارگیری سیاست‌های جنایی اجرایی، تقنینی و مشارکتی تلاش می‌کنند که بستری مناسب برای این مهم فراهم آورند. در رابطه با ایمنی غذا، سیاست جنایی تقنینی با استفاده از ابزار قوانین همچون قانون اساسی، قانون جزا و تعدادی دیگر از قوانین از تخلفات و جرایم مرتبط با این حیطه پیشگیری می‌کند. این نوع سیاست جنایی که با نقش حاکمیت دولت عجین است با ایجاد قوانین و دستورالعمل‌هایی مسببات مقابله با این تخلفات و جرایم را به‌عهده دارد. باتوجه به اهمیت این مهم، مجمع عمومی سازمان ملل متحد با درک فشار جهانی ناشی از بیماری‌های منتقله از غذا که افراد در همه سنین به‌ویژه کودکان زیر ۵ سال و افرادی که در کشورهای کم‌درآمد زندگی می‌کنند را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

درخصوص رویکرد سیاست جنایی ایران نسبت به امنیت غذایی، پژوهش‌های متعددی انجام شده است: نساء همتی، مسعود بسامی و مسعود قاسمی در مقاله‌ای به بررسی سیاست جنایی تقنینی ایران در قبال جرایم تهدیدکننده امنیت غذایی با

رویکرد پیشگیرانه پرداخته‌اند (همتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰۲۴-۱۰۰۷). حسین تاجی، سیدحسین احمدی گلپای و محمد بهروزیه در مقاله‌ای، قلمرو جرایم و تخلفات علیه امنیت غذایی در سیاست جنایی ایران را بررسی کرده‌اند (تاجی و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۱۶۷-۴۱۶۴). جعفر کوشا و مهدی قربانی قلجلو نیز در مقاله‌ای، سیاست جنایی ایران در قبال رفتارهای ناقض امنیت غذایی را مورد بررسی قرار داده‌اند (کوشا و قربانی قلجلو، ۱۳۹۷: ۱۶۰-۱۲۹). تمایز و نوآوری مقاله حاضر نسبت به سایر پژوهش‌های انجام‌شده این است که در این مقاله، سیاست جنایی تقنینی ایران درخصوص حفاظت از سلامت غذا بررسی می‌شود. براساس آن چه گفته شد، هدف مقاله حاضر بررسی این سؤال که رویکرد سیاست جنایی تقنینی در حفاظت از امنیت غذا چگونه است؟ فرضیه مقاله نیز عبارت است از این که «به‌نظر می‌رسد قانون‌گذار، در حفاظت از سلامت غذا قوانین کیفری متعددی وضع کرده و برای متخلفین مجازات تعیین کرده است، اما به‌نظر می‌رسد رویکرد قانون‌گذار از جامعیت و مانعیت کافی برخوردار نیست.» به‌منظور بررسی سؤال و فرضیه مورد اشاره ابتدا سیاست جنایی تقنینی بررسی شده و در ادامه از اصول و معیارهای سیاست جنایی تقنینی در حفاظت از سلامت غذا بحث شده است.

۱- سیاست جنایی تقنینی

یکی از مهم‌ترین مشخصه‌های حقوق جزا، جرم‌انگاری یا فرایندی است که اعمال مجرمانه باید با استانداردهای خاص و مشخص و طی یک گزینش مطلوب و پذیرفتنی تعیین شود (Tadros, 2009: 1-24). «جرم‌انگاری را به تعبیری می‌توان نوعی محروم‌سازی اجتماعی دانست. به‌لحاظ تاریخی، ریمون گسن آغاز جریان جرم‌انگاری را از میانه‌های قرن ۱۹ می‌داند که از دهه ۱۹۳۰ همراه با شتاب بیشتری بوده است. به‌نظر وی توسعه این جریان مولود دو عامل بوده است: ۱- ضرورت ارضای نوین کیفری ناشی از توسعه تکنولوژیک و مقتضیات اقتصادی و اجتماعی؛ ۲- ظهور پدیده‌های غیرانسانی. اصطلاح مرکب جرم‌انگاری تشکیل‌شده از دو کلمه «جرم» و «انگاری» که مصدر آن انگاشتن و به‌معنی تصور، پندار، گمان، فرض و ... است و درمجموع منظور از آن تلقی کردن اعمال و رفتارهایی

است از عقب‌نشینی حقوق کیفری از رهگذر زائل کردن کامل وصف مجرمانه از جرم یا بیرون بردن رفتار از قلمرو قانون جزا و باقی گذاشتن آن در گستره اقتدار عمومی که مستلزم اعمال کنترل‌های غیر کیفری است» (محمودی جانکی، ۱۳۸۷: ۳۵۰-۳۲۱). در این مقاله منظور از سیاست جنایی تقنینی فقط بررسی موارد جرم‌انگاری شده در حوزه حفاظت از سلامت غذا و بررسی مصادیق آن می‌باشد.

«کاربرد اصطلاح سیاست جنایی به فن فوئر‌باخ، استاد آلمانی حقوق جزا نسبت داده شده است که سیر پیدایش آن، گذار از مفهومی مضیق به یک مفهوم موسع را حکایت می‌کند. منظور وی از کاربرد این اصطلاح با تأکید بر شیوه‌های سرکوبی که دولت از رهگذر آن‌ها و با توسل به آن‌ها علیه جرم واکنش نشان می‌دهد بیشتر به سیاست کیفری و به تعبیر بهتر مفهوم مضیق سیاست جنایی مبتنی است» (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۷۴: ۳۵۶-۲۸۷). «این معنی در طرز تفکر و آثار دیگر دانشمندان حقوق کیفری، از جمله فون لیست آلمانی و دوندو دووایر فرانسوی نیز انعکاس یافته است. فون لیست سیاست جنایی را مجموعه‌ای از اصول منظم می‌داند که دولت با توسل به آن‌ها مبارزه علیه بزه و بزهکاری را سازمان‌دهی می‌کند» (لازرر، ۱۳۸۲: ۹). «دووایر با تأکید بر هنر بودن سیاست جنایی، موضوع آن را کشف شیوه‌های مبارزه با جرم می‌داند. پس مفهوم مضیق سیاست جنایی، بر سرکوب و مجازات تأکید دارد و پیشگیری در آن خارج از وظایف دولت تعریف می‌شود» (معاونت آموزش قوه قضاییه، ۱۳۸۷: ۵). سیاست جنایی وجوه متفاوتی، از جمله چیستی و چرایی جرم، روش‌های کاهش و پیشگیری از جرم و مجازات، رسیدگی به اتهامات و روش‌های دادرسی و ویژگی‌های مراجع رسیدگی‌کننده و این‌که از چه اعمال یا رفتاری باید سلب عنوان مجرمانه شود (جرم‌زدایی و جرم‌انگاری) را شامل می‌شود.

«تحول مفهوم سیاست جنایی بعد از جنگ جهانی دوم با حرکت به سمت مفهوم موسع آن اتفاق افتاد. مارک آنسل بنیان‌گذار مکتب دفاع اجتماعی نوین سیاست جنایی را واکنش سازمان‌یافته و سنجیده جامعه علیه فعالیت‌های مجرمانه، منحرفانه یا ضداجتماعی» تعریف می‌کند. در نظر وی انحراف

تحت عنوان عمل مجرمانه در نقطه شروع یا صفر می‌باشد» (محمودی جانکی، ۱۳۸۲: ۲).

در مقام تعریف می‌توان گفت «جرم‌انگاری فرایندی است حقوقی و گزینشی که طی آن قانون‌گذار یک کشور، رفتاری را با توجه مبنایی خاص مثلاً حفظ ارزش‌های اجتماعی، نظم عمومی، مبانی اخلاقی مذهبی و ... جرم تلقی کرده و برای آن ضمانت اجرای کیفری تعیین می‌کند. در این فرایند، باورها و رفتارها به وسیله جرم و کیفر از طریق قانون‌گذاری یا آرای قضایی، تغییر شکل می‌دهند» (Michalowsk, 1985: 105). «بنابراین جرم‌انگاری فرایند است، چراکه تصویب عنوانی مجرمانه نیازمند مشورت و ملاحظات بسیاری از جنبه‌های فردی و اجتماعی است. گزینشی است، زیرا دولت از میان رفتارهای ناقض هنجارهای پذیرفته‌شده یا اخلاک‌کننده در زندگی فردی و اجتماعی، برخی را در دایره کیفری قرار می‌دهد و نه همه را. پایه این گزینش‌گری، مبانی و اصولی است که برای مداخله دولت وجود دارد» (محمودی جانکی، ۱۳۸۲: ۳۰).

اما در نقطه مقابل جرم‌انگاری جرم‌زدایی قرار دارد. «در عصر حاضر مسأله جرم‌زدایی از آغاز سال‌های ۱۹۶۰ به صورت بحث روز درآمده است، اما نشانه‌هایی از آن را می‌توان در آرای اندیشمندانی مانند بکاریا، فری و گراماتیکا مشاهده کرد. از نظر بکاریا تعداد جرایم باید کم باشد. وی با تهیه سیاهه‌ای از جرایم، آن دسته را که مبنای سودرسانی و اخلاق‌مداری ندارد، حذف می‌کند. جرم‌زدایی ابتدا با هدف تورم‌زدایی کیفری، یعنی تعدیل عناوین مجرمانه یا تعداد جرایم در قانون جزا مطرح شده است. این واژه در مصوبات اصلاحات جزایی در بیشتر قوانین کیفری در دنیای غرب با درجات متفاوتی از موفقیت، برای مقابله با چالش‌های به وجود آمده در کنترل بی‌رویه جرایم و مجازات‌ها، به کار برده شده است» (نجفی ابرندآبادی و هاشم‌بیگی، ۱۳۷۷: ۷۷).

فرهنگ جرم‌شناسی سیج جرم‌زدایی را این گونه شرح داده است: «فرایندی که به موجب آن مشکلات اجتماعی یا رفتارهای منحرفانه‌ای که به عنوان جرم شناخته شده‌اند، جرم‌زدایی شده و جرم‌نبودن آن‌ها اعلام می‌شود». یکی از حقوق‌دان‌های ایرانی در تعریف جرم‌زدایی نوشته است: «جرم‌زدایی عبارت

و کژروی ابعاد اجتماعی مختلفی دارد، بنابراین توجه به پیشگیری از جرم حائز اهمیت است» (گودرزی بروجردی، ۱۳۸۵: ۲۶). «به‌طور کلی می‌توان گفت سیاست جنایی «مجموعه روش‌هایی است که جامعه با توسل به آن‌ها به واکنش علیه پدیده مجرمانه سازمان می‌بخشد» (معاونت آموزش قوه قضاییه، ۱۳۸۷: ۵). «از این رو تأکید سیاست جنایی نوین استفاده از روش‌های مبتنی بر جبران خسارت، میانجی‌گری، مشارکت اجتماعی، عدالت ترمیمی و روش‌های پیشگیرانه به جای استفاده از سرکوب و مجازات است» (معاونت آموزش قوه قضاییه، ۱۳۸۷: ۵).

در این روش‌ها واکنش جامعه به پدیده جرم‌انگاری و اثر آن در وضع قانون و اجرا و روند رسیدگی مورد تحلیل قرار خواهند گرفت. از آن جهت که قانون مصوب مجلس، ترسیم عملکرد قضات در جریان دادرسی و تحقق اجرای قانون، همه‌وهمه موضوع سیاست جنایی یک جامعه است، باید برای مدتی طولانی یا نسبتاً طولانی ترسیم شوند و بی‌ثباتی و تزلزل، در رهگذر سه فرایند تصویب و اجرا و قضاوت، توجیه‌پذیر نخواهد بود، البته این مسأله منافاتی با تغییر سیاست‌های متناسب با مقتضیات روز ندارد، چه‌بسا با تأمل و ژرف‌اندیشی در یک یا چند حوزه بتوان سیاست‌های مناسب‌تری پیشنهاد کرد و به نتایج بهتری نیز دست یافت.

۲- اصول سیاست جنایی تقنینی در حفاظت از سلامت غذا

در این قسمت به بررسی اصول سیاست جنایی تقنینی در حفاظت از سلامت غذا پرداخته می‌شود.

۲-۱- صافی اصول

اولین فیلتر در مدل جرم‌انگاری «پالایش» فیلتر اصول است که مرحله آغازین فرایند مواجهه جرم‌انگاری و درواقع مبین اصول و ارزش‌های جامعه است که براساس آن حتی می‌توان آزادی‌های فردی را محدود کرد، بدیهی است این اصول براساس مبانی ارزشی و هنجاری هر جامعه شکل می‌گیرد و از جامعه‌ای تا جامعه دیگر متفاوت است. «براساس صافی اصول باید ثابت شود که آیا وفق اصول و مبانی نظری راجع به جرم‌انگاری مقنن مجاز به دخالت در حقوق و آزادی‌های شهروندان و ایجاد محدودیت از طریق قوانین کیفری هست یا

خیر؟ در این مرحله است که دیدگاه‌های فلسفی راجع به پدرسالاری، لیبرالیسم، اخلاق و ... ظاهر می‌شوند. صافی اصول، مشخص‌کننده اعمالی است که در صلاحیت اخلاقی دولت قرار دارد. بنابراین می‌توان گفت در این گام، از منابع اخلاقی جامعه بحث می‌شود و این که اصول مربوط به منابع اخلاقی جامعه کدام است. درواقع در این مرحله صلاحیت اخلاقی مقنن برای مداخله روشن می‌شود» (بابایی، ۱۳۹۰: ۳۱۵). باتوجه به اصول و مبانی اخلاقی جامعه سؤالاتی که برای یافتن جرم‌انگاری در حوزه حفاظت از سلامت غذا مطرح می‌شود، عبارت‌اند از: آیا رفتار خاص در حوزه غذا لطمه‌ای به دیگران وارد می‌کند یا خیر؟ آیا رفتار خاص درخصوص غذا و مواد غذایی دیگران را آزار می‌دهد یا خیر؟ بنابراین گام اول در جرم‌انگاری سلامت غذایی یک رفتار آن است که رفتار مد نظر نباید با اصول و مبانی اخلاقی آن جامعه تعارض داشته باشد.

۲-۲- صافی پیش‌فرض‌ها

«به محض این که عملی از صافی اصول عبور کرد، بدون تحقیق و تفحص در این زمینه که آیا راه‌های بهتری برای جلوگیری از وقوع عمل فارغ از نظام عدالت کیفری وجود دارد یا نه نمی‌توان اقدام به جرم‌انگاری رفتاری خاص نمود، بنابراین در دومین مرحله، یعنی صافی پیش‌فرض‌ها، تأکید بر میزان کاهش استفاده از مقررات کیفری و مداخله حداقلی آن در روابط فردی یا اجتماعی شهروندان مفروض است. در این مرحله به کارنبردن دستگاه عدالت کیفری و استفاده از روش‌هایی که کمترین جنبه آمریت و مزاحمت را برای فرد دارد، نسبت به روش‌هایی که بیشترین مزاحمت را برای او ایجاد می‌کنند، اولویت دارند. به بیان دیگر دولت باید با قطع و یقین ثابت کند که راهی جزء توسل به مجازات در حوزه تولید و عرضه مواد غذایی باقی نیست. در حوزه غذا در این مرحله به کارآمدی ضمانت اجرای مدنی و اداری و انضباطی به عنوان جایگزین واکنش کیفری توجه می‌شود و کارآمدی واکنش قانون‌گذار در پرتو ضمانت اجرای مورد مطالعه قرار می‌گیرد، در صورتی که بتوان از طریق اقدامات غیرسرکوبگر، مانع ارتکاب عمل غیرمشروع در حوزه غذا و مواد غذایی شد یا دامنه آن را محدود کرد نیازی به جرم‌انگاری آن رفتار یا عمل نیست» (حیوریورگ، ۱۳۹۰: ۴۰۵-۳۸۳).

۲-۳- صافی کارکردها

«بررسی آثار و عواقب گوناگون جرم‌انگاری از ابعاد مختلف (صافی کارکردها) یا سود و زیان اجتماعی اجرا یا اجرائکردن قانون کیفری را باید در حوزه تولید و عرضه و توزیع غذا ارزیابی کرد (حبیب‌زاده و زینالی، ۱۳۸۴: ۲۶-۳؛ نوبهار، ۱۳۸۷: ۱۳۴-۱۳۳). بنابراین نتایج و عملکرد تصویب و اجرای قوانین جزایی در این حوزه بازدارنده با تحلیل هزینه فایده باید با آزمایش‌های گوناگون ارزیابی شوند (Schonsheek, 1994: 25). جرم‌انگاری یک رفتار در حوزه غذا باید همواره باتوجه به نتایج عملی مثبت، صورت گیرد. اثبات این‌که نتایج عملی جرم‌شناختن یک رفتار مفید و مؤثر است، مستلزم اثبات این نکته است که جامعه با استفاده از دستگاه عدالت کیفری خواهد توانست دامنه آن رفتار را کاهش دهد. هزینه‌های اجرایی این مداخله در مقایسه با منافعی که عاید جامعه خواهد شد، ناچیز است. چنان‌چه زمینه‌های اجرایی و نتایج عملی جرم‌انگاری یک رفتار سنجیده شود، به‌نحوی که مشخص گردد، جرم‌انگاری آن از لحاظ عملی و اجرایی مفید است فیلتر سوم نیز با موفقیت پشت سر گذاشته می‌شود، بدین ترتیب جرم‌انگاری رفتاری که با توسل به سه مرحله فوق طی شده باشد، موفق خواهد بود» (بابایی، ۱۳۹۰: ۳۱۶).

۳- معیارهای سیاست جنایی تقنینی در حفاظت از سلامت غذا

در این قسمت به بررسی معیارهای سیاست جنایی تقنینی در حفاظت از سلامت غذا پرداخته می‌شود.

۳-۱- معیار توازن دلایل

در معیار توازن دلایل، قانون‌گذاری، به‌شکل فرضی در آزمایشگاه و با ترازویی انجام می‌شود که در هر کفه آن یک اصل قرار دارد که مبنای سنجش جرم‌انگاری قرار می‌گیرد. «اگر درخصوص رفتاری در حوزه تولید و عرضه غذا باتوجه به اصل مبنای سنجش کفه ترازو به‌سمت جرم‌انگاری سنگینی کند، جرم‌دانستن آن رفتار موجه خواهد بود و درصورت سنگینی به‌سوی جرم‌ندانستن جرم‌انگاری آن موجه نخواهد بود. در این معیار قابلیت اجرای قانون و هزینه‌های مربوط به آن، که بر جامعه تحمیل می‌شود، مبنایی توجیهی برای توسل یا عدم توسل به جرم‌انگاری محسوب می‌شود. برخی از اندیشمندان،

ازجمله جل فینبرگ انتقاداتی را بر این معیار وارد کرده‌اند. به گفته وی در مواردی برای توجیه جرم‌انگاری یک رفتار، باید چندین اصل در یک کفه قرار گیرد و یک اصل برای توجیه جرم‌انگاری آن رفتار کافی نیست. همچنین ارزیابی در این معیار براساس معیارهای ذهنی و سلیقه‌ای و ساده‌انگارانه است و از معیارهای عینی، غفلت شده است» (بابایی، ۱۳۹۰: ۳۱۰-۳۰۹). «به‌نظر می‌رسد که اگرچه با ترازوی آزمایشگاه می‌توان مواد را وزن کرد و نسبت آن‌ها را با یکدیگر سنجید، اما ادعاها چون وزن عینی ندارند، نمی‌توان وزن کرد، لذا چنین موازنه‌ای، ذهنی و بسیار مناقشه‌برانگیز است و درنتیجه ایجاد توافق به سود یا ضرر جرم‌انگاری ممکن نیست، علاوه‌بر این در شرایط نزدیک به هم یا هم‌وزنی دلایل موافق و مخالف، ترجیح یک کفه وزنه بر کفه دیگر امکان‌پذیر و توجیه‌پذیر نمی‌باشد» (شمس‌ناتری و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۰۲-۲۶۷). رشد واردات تراریخته‌های ناامن با ترجیح ناموجه حفظ امنیت غذایی بر حق غذای «سالم»، بحران‌های دیگری می‌زاید. امروزه فناوری‌های نوین مواد غذایی و زیست‌بوم از چنان ارزش اخلاقی برخوردار است که حمایت کیفری کافی و دقیق از آن ضروری می‌نماید. ضعف قوانین و رویه‌های حقوقی ایران هم در حمایت از آب و هم در حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان محصولات تراریخته، جرم‌انگاری معطوف به حمایت از امنیت غذایی در وضعیت فزاینده‌ی نیاز به تراریخته‌ها در بحران آب را لازم می‌نماید.

۳-۲- معیار مقبولیت و فرض هم‌نوایی

براساس این معیار باید دید که پیش از جرم‌انگاری یک رفتار مردم چه واکنشی نسبت به آن نشان خواهند داد؟ آیا جرم‌انگاری یک رفتار مستلزم دخالت در زندگی شخصی شهروندان است؟ پاسخ به هریک از این سؤال‌های فوق، درجه مقبولیت جرم‌انگاری رفتار را در اذهان شهروندان تعیین می‌کند. بی‌توجهی به زمینه‌های عملی و اجرایی قانون، مداخله بی‌حدوحصر در خلوت شهروندان، کم‌اهمیت‌بودن ارزش مورد حمایت در مقایسه با آزادی شهروندان و بی‌توجهی به تجربه جرم‌انگاری رفتارهای مشابه، همگی تابعی از عدم مقبولیت جرم‌انگاری و نهایتاً تمرد و عدم هم‌نوایی مردم با قانون مورد نظر است. ممکن است قانون علی‌رغم مقبولیت اجتماعی، مدتی از طریق توسل به قدرت حاکمیت اجرا گردد، ولی مسلماً از

۲- رفتارهایی که طرفین بسیار دارد، یعنی عده زیادی مرتکب آن می‌باشند یا به یاری رویه‌های شکلی جزایی و شهادت یا مشارکت به هر نوع جرم به پلیس گزارش می‌شود و حمایت‌های لازم با کوشش در تعقیب کیفری انجام می‌گیرد. همچنین رفتارهایی که پلیس را قادر به دستگیری متهم می‌کند، دادیار با اتهامات شکلی موافقت می‌کند و قضات و هیأت داورى را قادر به دستگیری مجرم می‌کند، سوءاستفاده آشکار از جرم‌انگاری و اعمال محدودیت محسوب می‌گردد؛

۳- میزان رفتارهای محکوم‌شده و محکومیت‌ها باید در آینده در قوانین جزایی کاهش یابد، زیرا هریک از این بازدارنده‌های عمومی یک مجرم بالقوه خواهد داشت. بنابراین آموزش آثار و نتایج مجازات، بازدارنده‌های خاص و بازپروری مجرمان مجازات‌شده و ناتوان کردن آن‌ها از راهکارهای پیشنهادشده است؛

۴- رفتارهایی که موجب کاهش حوادث و در نتیجه تقلیل ضرر بیشتر و پیشگیری از وقوع جرم می‌شود، باید در قوانین جزایی مندرج شوند.

۳-۴- مصادیق سیاست جنایی تقنینی (جرم‌انگاری) در حفاظت از سلامت غذا

در این قسمت به بررسی مصادیق سیاست جنایی تقنینی (جرم‌انگاری) در حفاظت از سلامت غذا پرداخته می‌شود.

۳-۴-۱- به‌کاربردن اسانس، رنگ و مواد غذایی غیرمجاز باید اذعان داشت جرم مذکور درحقیقت ازجمله مصادیق تغییر در شکل و ساختار مواد خوردنی و آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی است. بر مبنای بند ۵ ماده ۱ قانون مواد خوراکی و آشامیدنی مصوب ۱۳۶۴، به‌کاربردن هرنوع اسانس، رنگ و دیگر مواد غیرمجاز اضافی در مواد غذایی جرم می‌باشد. هدف تولیدکننده این رفتار ممکن است مجرمانه و باعث به‌وجود آوردن طعم خاص یا رنگ مد نظر در ماده تولیدی مذکور باشد یا هدف او از این عمل جذب کردن مشتری و توجه وی را جلب کردن باشد، مشتری درحقیقت به ظاهر فریبنده کالا توجه نموده و در نهایت استفاده از رنگ و مواد غیرمجاز شیمیایی ممکن است در تولید مواد غذایی که موجب واردشدن زیان به مصرف‌کننده گردد،

دیدگاه این معیار قانون پایداری نخواهد بود. براساس این معیار باید دید که پیش از جرم‌انگاری یک رفتار در حوزه غذا و پخش آن مردم چه واکنشی نسبت به آن نشان خواهند داد؟ آیا جرم‌انگاری یک رفتار در این حوزه پیامدهایی را به‌دنبال داشته است؟ «پاسخ به هریک از این سؤال‌های فوق، درجه مقبولیت جرم‌انگاری رفتار را در اذهان شهروندان تعیین می‌کند. بی‌توجهی به زمینه‌های عملی و اجرایی قانون، مداخله بی‌حدوحصر در خلوت شهروندان، کم‌اهمیت‌بودن ارزش مورد حمایت در مقایسه با آزادی شهروندان و بی‌توجهی به تجربه جرم‌انگاری رفتارهای مشابه، همگی تابعی از عدم مقبولیت جرم‌انگاری و نهایتاً تمرد و عدم هم‌نوایی مردم با قانون مورد نظر است. ممکن است قانون علی‌رغم مقبولیت اجتماعی، مدتی از طریق توسل به قدرت حاکمیت اجرا گردد، ولی مسلماً از دیدگاه این معیار قانون پایداری نخواهد بود» (شمس ناتری و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۰۲-۲۶۷). در همین فصل در گفتار ششم با موضوع تطابق جرم‌انگاری با انتظارات عمومی جامعه به شرح این مقوله خواهیم پرداخت.

۳-۳- معیار منع ایراد خسارت

مهم‌ترین طرفدار کلاسیک این ایده جان استوارت میل فیلسوف انگلیسی قرن نوزدهم است. در فلسفه میل در تنظیم آزادی‌ها همه‌جا سخن بر سر تأمین سود بیشتر و تحمل ضرر کمتر است. اخلاق نیز بر پایه همین معیار است و دلیل عمده انتقاد از آداب و رسوم و فشارهای اجتماعی نیز بی‌اعتبار ساختن سایر ارزش‌ها در برابر محاسبه سود و زیان است. امتیاز میل بر دیگر فایده‌گرایان در آن است که به کیفیت لذت و رنج در محاسبه خود اهمیت می‌دهد و لذت‌های معنوی را برتر از خوشی‌های مادی و حیوانی می‌داند، یعنی در هدف اخلاق، کیفیت لذت را نیز مداخله می‌دهد (کاتوزیان، ۱۳۸۳: ۴۱۲). درواقع دیدگاه فایده‌گرا به جرم‌انگاری می‌کوشد از وقوع ضررهای مشخص فردی و اجتماعی ممانعت کند. برای رسیدن به این هدف فاکتورهایی را برشمردند (بابایی، ۱۳۹۰: ۳۱۰):

۱- رفتارهایی که حقوق جزا لازم است آن‌ها را تعریف کند، باید به‌طور برجسته و آشکار از دیگر موارد نزدیک و مشابه باز شناخته شوند؛

نظر در ماده تولیدی، به عنوان مثال، استفاده از رنگ‌های شیمیایی غیرمجاز در تولید مواد غذایی که ممکن است سبب ورود آسیب به مصرف‌کننده شود، ممنوع است و تولیدکننده در صورت استفاده از این مواد به مجازات مقرر در مادتين ۲ و ۳ همین قانون محکوم می‌شود، البته تولیدکنندگان مجاز به استفاده از بعضی رنگ‌ها و اسانس‌ها در تولیدات خود هستند که وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی فهرست آن‌ها را منتشر ساخته است. همان‌طور که در این ماده ملاحظه می‌شود، به‌طور کلی افزودن هرگونه ماده اضافی غیرمجاز، از قبیل رنگ، اسانس و مانند آن ممنوع است و مرتکب به مجازات مقرر محکوم می‌شود. بدیهی است که این ماده استفاده از مواد سمی در مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی را که باعث ورود آسیب جدی به مصرف‌کننده گردد نیز شامل می‌شود. به همین دلیل قانون‌گذار نیز مجازات شدیدتری را پیش‌بینی کرده است. در ماده ۴ قانون فوق آمده است: «در هر مورد که در مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی مواد سمی به‌حد غیرمجاز باشد، دادگاه مرتکب را برحسب مورد به حداکثر مجازات‌های مذکور در ماده ۲ محکوم خواهد نمود.»

۳-۴-۲- درج علامت استاندارد بدون دریافت پروانه کالا

استفاده‌کنندگان از کالاهای دارای علامت‌های استاندارد بر مبنای اعتماد به شخص تولیدکننده و درج علامت آن‌ها اقدام به استفاده کالاهای مصرفی خود می‌کنند. به این دلیل دولت برای محافظت و حمایت نموده از قشر تولیدکنندگان مواد غذایی و پیشگیری از فریب و اغفال مصرف‌کنندگان می‌بایست قوانین و مقررات بازدارنده را در سطح وسیع‌تری وضع نماید. جرم مذکور در زمره جرم‌های ایجابی می‌باشد که در ماده ۱۱ قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی مصوب ۱۳۷۱ بدان اشاره گردیده، بدین مفهوم که استفاده از علائم استاندارد را بی‌اخذ پروانه استاندارد ساخت را جرم تلقی کرده‌اند که طبق آن مرتکب چنین عمل یا رفتاری به حبس از شش ماه تا دو سال و جزای نقدی از یک میلیون ریال تا پنجاه میلیون ریال محکوم می‌گردد. در ماده ذکر شده صرف استفاده نمودن از علائم استاندارد بی‌اخذ پروانه جرم به‌شمار رفته و به اثبات سوءنیت خاص نیازی ندارد. علاوه بر این درج نمودن علائم استاندارد بی‌اخذ پروانه، از جمله مصداق‌های جرم جعل

ممنوع و تولیدکننده در صورت ارتکاب چنین اعمالی به مجازات واقع در مواد ۲ و ۳ قانون ذکر شده محکوم می‌گردد، البته باید دانست تولیدکنندگان به استفاده از برخی رنگ‌ها و گونه‌ای از انواع اسانس‌ها در تولیدات خود مجاز بوده که هر ساله وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی لیست آن‌ها را منتشر نموده است. چنانچه ذکر شد، توجه نمودن به ضوابط استفاده از گونه‌ها رنگ و اسانس در مواد خوراکی باعث به رخداد چنین جرایمی خواهد شد. چنین رفتارهای مجرمانه‌ای را باید در زمره رعایت نکردن ضوابط نیز به‌شمار آورد که علاوه بر فعل سلبی با فعل ایجابی نیز قابلیت تحقق دارد. در مواقعی اشخاص برای رقابت بیشتر و نشان دادن بهتر محصولات خویش از منظر شکلی به استفاده از این مواد غیرمجاز اقدام می‌نمایند و سلامت و امنیت غذایی شهروندان را به‌مخاطره می‌اندازند؛ نکته قابل توجه، اما این است که معیار تعیین مواد افزودنی به حد مجاز معیاری است که وزارت بهداشت و درمان در نظر داشته و آن را به‌صورت عمومی اعلان کرده است؛ با این وجود پرسشی که همواره ذهن را به چالش باز داشته، این است که آیا در مجموع این مواد افزودنی ممکن است برای جان و سلامت شهروندان مخاطره‌آمیز باشند یا آن‌که یا مخاطرات این شکل مواد افزودنی در صورت مصرف کردن درازمدت یا کوتاه‌مدت آن می‌باشد؟ چنین مسأله‌ای در تبصره ۱ ماده ۱۹ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی دارویی مواد خوردنی و آشامیدنی ۱۳۳۴ مذکور گردیده که اشعار می‌دارد: «رنگ‌هایی که در مواد خوردنی و آشامیدنی مصرف می‌شوند باید از نوع مخصوص و مجاز باشند.» در کل استفاده از رنگ مصنوعی غیرمجاز در غذا و مواد خوردنی (جوجه کباب) دارای وصف کیفی است. مطابق بند ۵ ماده ۱ «قانون مواد خوردنی و آشامیدنی و آرایشی و بهداشتی» مصوب ۱۳۴۶، به‌کاربردن رنگ‌ها و اسانس‌ها و سایر مواد اضافی غیرمجاز در مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی، بهداشتی و یا لوازم بازی کودکان این جرم در حقیقت یکی از مصادیق بارز تغییر در فرمول ساخت مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی است. به‌کاربردن هرگونه رنگ، اسانس و سایر مواد اضافی غیرمجاز در مواد یادشده ممنوع است، خواه هدف از به‌کاربردن این مواد اضافی، جذب مشتری و جلب توجه وی به ظاهر فریبنده کالا باشد یا به‌وجود آوردن طعم مخصوص یا رنگ مورد

۴۱۹۷-۴۱۶۴)، زیرا یک عمل یا مجرمانه به‌طور هم‌زمان دو عنوان جرم و تخلف را داشته و نکته مستفاد از ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ چنان‌چه پخش مواد سمی در غذا به صورت گسترده انجام شود، مصداقی از جنایت بر ضد تمامیت جسمانی اشخاص و موجب اختلال در نظم عمومی کشور به شمار رفته و مرتکب چنین عمل یا رفتاری مفسد فی الارض بوده و به مجازات آن محکوم می‌گردد.

۳-۴-۳- کشتار غیرمجاز دام

این عمل مجرمانه براساس ماده ۶۸۸ قانون مجازات عمومی در باب تعزیرات از مصادیق جرایم علیه بهداشت عمومی بوده که با فعل ایجابی محقق می‌شود، در این جرم مرتکب با غفلت و نادیده گرفتن اصول و ضوابط و مقررات بهداشتی اقدام به کشتن دام می‌نماید و سلامت و جان افراد جامعه را به‌خطر می‌اندازد. به عبارت دیگر از آنجا که کشتارهای غیرمجاز محلی مناسب برای شیوع انواع بیماری‌ها و محل رشد و تکثیر جانوران و حشرات ناقل بیماری است. سلامت دام ذبح‌شده دارای تردید بوده و مصرف دام‌های آلوده و ناسالم باعث بروز بیماری‌های مختلفی در مصرف‌کننده مواد غذایی ناسالم و فاسد می‌شود که در پاره‌ای از موارد مانند تب کریمه کنگو مرگ مصرف‌کننده را دربر دارد، این در حالی است که در کشتارهای صنعتی مجاز، حضور ناظر فنی سبب می‌شود که دام علاوه بر معاینه قبل از کشتار در حین و بعد از کشتار نیز مورد معاینه قرار بگیرد. مطابق ماده فوق سازمان دام‌پزشکی کشور به‌عنوان نظارت‌کننده بر این امر شناخته می‌شود و مرتکب به مجازات مقرر در ماده محکوم خواهد شد (همتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰۲۴-۱۰۰۷).

۳-۴-۵- عدم رعایت ضوابط بهداشت محیط توسط کارخانجات کارگاه‌ها و مراکز تهیه مواد

خوردنی محل‌های نگهداری و پرورش دام و طیور و کشتارگاه یکی از جنبه‌های پراهمیت بهداشت محیط بهداشت مراکز تهیه، توزیع، نگهداری و فروش مواد خوراکی آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی است که به‌موجب ماده ۱۳ اصلاحی قانون مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی ۱۳۴۶ بیان می‌دارد که در کلیه مراکز تهیه و توزیع مواد غذایی مکلف به رعایت مقررات بهداشت محیط هستند و در صورت تخلف از مقررات

به‌شمار می‌رود و مرتکب مطابق مواد ۵۲۹ و ۵۳۰ قانون مجازات اسلامی تعزیرات ۱۳۷۵ به اعمال مجازات محکوم می‌گردد (فخرالسادات نصرآبادی، ۱۳۹۶: ۴۵۴-۴۳۷). نکته مهم این‌که چنان‌چه مرتکب به‌طور عمدی به قصد القای شبهه یا شبهات در کیفیت محصولات خود از نام استاندارد ملی و یا از علائم استاندارد ملی استفاده نماید، به ده سال حبس محکوم می‌گردد. بر مبنای ظاهر تبصره به ماده ۵۲۵ ق.م.ا. بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ مرتکب می‌بایست از علامت و نام استاندارد به‌طور هم‌زمان و با هم استفاده نموده تا بتوان اطلاق عمل مجرمانه بر عمل آن‌ها نمود. القای شبهه در این ماده یک قصد خاص به‌شمار رفته که باید الزاماً چنین قصدی احراز گردد.

۳-۴-۳- استفاده از مواد سمی

استفاده از مواد سمی یکی از مصادیق مهمی است که سلامت غذا را برای شهروندان به‌خطر می‌اندازد. در این راستا ماده ۴ قانون مواد خوراکی، آشامیدنی آرایشی و بهداشتی مصوب سال ۱۳۶۴ مقرر داشته است: «در هر مورد از مواد خوراکی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی مواد سمی در حد غیرمجاز موجود باشد، مرتکب به حداکثر مقرر در ماده ۲ این قانون محکوم می‌شود.» در ماده مذکور عبارت «حد غیرمجاز» آمده که به معنای آن است که چنان‌چه برای استفاده از مواد سمی در مواد خوراکی و آشامیدنی به حد مجاز استفاده شده باشد، این عمل جرم نبوده و مورد حمایت قانون کیفری نمی‌باشد، البته باید دانست برای عمل ذکرشده تشدید مجازات در صورتی که از مواد سمی بیش از اندازه مجاز استفاده شده باشد، اعمال می‌شود.

علاوه بر این مواد بسته‌بندی و ظروف استفاده‌شده در بسته‌بندی مواد خوراکی و نوشیدنی می‌بایست از مواد مجاز مورد تأیید تهیه شده باشد و در رنگ‌زدن و شفاف‌سازی و سفیدنمودن آن نباید از پوشش یا بسته‌بندی مواد غیرمجاز استفاده گردد. ماده ۱۲ قانون ذکرشده نیز مضمون ذکرشده را مقرر داشته و مجازات حبس را برای عاملان ارتکاب چنین اعمالی مقرر کرده است. علاوه بر مورد ذکرشده در ماده ۳۵ از قانون تعزیرات حکومتی در امور بهداشتی و درمانی مصوب ۱۳۶۷ این مسأله را تخلف‌انگاری کرده است که به بین قانون قبل و قانون ذکرشده تعارضاتی دیده می‌شود (تاجی و همکاران، ۱۳۹۹:

بهداشتی مانند عدم رعایت بهداشت فردی وضع ساختمانی و وسایل کار ممنوع است، به موجب آیین‌نامه‌ای که برای ماده ۱۳ در تاریخ ۱۳۹۲/۰۳/۱۸ به تصویب رسیده است. میزان مجازات تخلف از مقررات مذکور هر سه سال یک‌بار براساس نرخ تورم بنا به اعلام بانک مرکزی ایران اعلام می‌شود (فخرالسادات نصرآبادی، ۱۳۹۶: ۴۵۴-۴۳۷). تأمین بهداشت این اماکن و نظارت بر آن براساس ماده ۱۲ آیین‌نامه برعهده وزارت بهداشت و درمان است مأمورینی که از طرف وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی برای نظارت بهداشتی اماکن و مراکز تعیین می‌شود، مکلف‌اند متخلفین از مقررات بهداشتی را به مسؤول بهداشت محل گزارش دهند، مسؤول بهداشت درصورت تأیید گزارش به صاحب مرکز هشدار می‌دهد و درصورت عدم توجه و عدم رفع موارد تخلف دستور تعطیل محل و مهر و موم و و یا لاک و مهر محل داده می‌شود. همچنین به موجب ماده ۳۹ قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی ۱۳۶۷ نیز با مفهوم مشابه ماده فوق بیان می‌دارد که متصدیان و مسؤولین مراکز تهیه و توزیع مواد غذایی و ملزم به رعایت ضوابط و مقررات بهداشتی محیط در محل فعالیت خود هستند، بنابراین می‌توان گفت که مفاد هر دو ماده مربوط به عدم رعایت مقررات بهداشت محیط و ضوابط تعیین شده است.

۳-۴-۶- عدم درج برچسب اطلاعاتی عدم درج مشخصات فرآورده بر روی بسته‌بندی

الصاق برچسب اطلاعاتی بر مواد غذایی مبین ترکیب و مشخصات و چگونگی استفاده از کالا می‌باشد. تولیدکنندگان محصولات مواد خوراکی و آشامیدنی ملزم هستند، روی محصولات تولیدی برچسب اطلاعاتی مشتمل بر شماره پروانه ساخت کالا تاریخ تولید آن مهلت اعتبار مصرف یا تاریخ انقضا و همچنین ترکیب مواد تشکیل‌دهنده محصول را درج نمایند، تولیدکننده درصورت عدم انجام امور فوق مرتکب تخلف شده و براساس ماده ۳۴ قانون تعزیرات حکومتی در امور بهداشتی و درمانی مصوب ۱۳۶۷ با متخلفین برخورد خواهد شد. همچنین طبق ماده ۱۱ قانون مواد خوراکی، آشامیدنی آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶ و مواد ۵ و ۳ قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸ صاحبان مؤسسات داخلی که نوع آن‌ها از طرف وزارت بهداشت معین و صورت آن منتشر می‌شود،

وظیفه دارند که به دستور وزارت بهداشتی مشخصات لازم را در مورد هر نوع فرآورده به خط فارسی خوانا روی بسته یا ظرف محتوی جنس ذکر و قید نمایند. قانون‌گذار در ماده ۱۱ نوشتن مشخصات لازم را به خط فارسی خوانا بر روی بسته‌بندی یا ظروف محتوی محصول لازم دانسته و در موارد لزوم محفوظ ماندن فرمول نوشتن شماره پروانه آن ضروری دانسته شده است و در ماده ۳۴ قانون فوق نیز الصاق برچسب اطلاعاتی و در شماره پروانه ساخت و مهلت اعتبار مصرف لازم داشته شده است. همان‌طور که بیان شد، هر دو ماده مبین این امر هستند که تولیدکنندگان باید براساس ضوابط و مقرراتی که از سوی مؤسسات و نهادهای مسؤول مانند وزارت بهداشتی، درمان و آموزش پزشکی و مؤسسه استاندارد تعیین می‌شود. کلیه اطلاعات لازم و مشخص را بر روی تولیدات و فرآورده‌های خود درج نمایند و متخلف از این مقررات مستحق مجازات خواهد بود. نکته بسیار مهم که قابل ملاحظه است، این است که مشتری ارزش مواد غذایی را براساس اطلاعاتی که در روی برچسب الصاق شده به ظرف یا پاکت یا جعبه مواد غذایی درج شده است، ارزیابی می‌کند. بنابراین اطلاعات مندرج بر روی ظرف یا پاکت یا جعبه مواد غذایی باید کافی صحیح و دقیق باشند، با این حال در ماده ۱۱ قانون ۱۳۴۶ این مهم به صورت ناقص و ناتمام بیان شده است، چراکه در این ماده تخلف تنها مربوط به برچسب‌زنی بر روی ظرف مواد غذایی محدود شده است که مشخصات لازم به خط فارسی خوانا را نداشته باشد، این امر در حالی است که یکی از تخلفات رایج در این زمینه در جامعه اطلاعاتی خلاف واقع علاوه بر اطلاعات لازم بر روی ظرف یا بسته‌بندی محصول غذایی است که موجب گمراهی خریدار و مصرف‌کننده می‌شود. به نظر می‌رسد این تخلف تحت مشمول مقررات کیفری قرار نگرفته و از قلمرو شمول ماده ۱ قانون مزبور خارج است ذکر این نکته نیز خالی از توجه نیست که مطابق ماده ۱۱ مصوب ۱۳۴۶ متخلفین به جزای نقدی از پنج هزار تا بیست هزار ریال محکوم می‌شوند که به نظر می‌رسد این مجازات در حال حاضر کارایی ندارد (همتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰۲۴-۱۰۰۷). درنهایت می‌توان گفت که وجود برچسب اطلاعاتی بر محصولات جزئی تنها از حقوق مصرف کنندگان است، بلکه نشان‌دهنده شناسنامه کالا به همراه

اطلاعات ضروری جهت استفاده صحیح مصرف کننده است، لذا در صورت عدم الصاق برچسب اطلاعاتی تشخیص کالای استاندارد و غیراستاندارد و تقلبی را از کالای سالم و قابل استفاده با مشکل مواجه می سازد.

۳-۴-۷- عدم رعایت استاندارد یا فرمول تأیید شده در پروانه ساخت کالا

رعایت نکردن استاندارد یا فرمول مورد تأیید در پروانه ساخت کالا یکی دیگر از مواردی است که به شرح آن اشاره خواهد شد. این موضوع یک تکلیف قانونی بوده که مواد غذایی، از جمله کالاهایی که مشمول استاندارد اجباری هستند. برای تولید هر نوع از مواد غذایی باید استاندارد خاص مرتبط با آن محصول رعایت شود. بر مبنای نظر مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران استاندارد یک فرآورده یا کالا به معنی تعیین تمام یا برخی از خصوصیات و ویژگی های آن فرآورده یا کالا است. باید افزود در تعیین این مشخصه ها و ویژگی ها باید از جنس، منشأ، نوع و مواد تشکیل دهنده آن، نحوه استفاده، کمیت، شکل ظاهری، کیفیت و از ابعاد ایمنی بسته بندی و ... همه موارد را در نظر گرفت. اساسی ترین استاندارد فراملی در زمینه تولید مواد غذایی استانداردهای سری ۹۰۰۰ هزار است. این دسته از استانداردها بر استاندارد کیفیت و تولید مواد غذایی تأکید بیشتری داشته و ناظر به این گونه موضوعات می باشد، البته استانداردهای این گونه بیشتر ناظر بر استاندارد نمودن سیستم تولید و کیفیت مواد غذایی است. استانداردهای فراملی ذکر شده تنها در شرایطی که با استانداردهای داخلی تعارض نداشته باشد، قابلیت اجرا پیدار خواهد کرد. بر اساس بند ۳ ماده ۱ قانون مواد خوردنی آشامیدنی آرایشی و بهداشتی مصوب سال ۱۳۴۶ و ماده ۱۱ قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب سال ۱۳۷۱ رعایت نکردن استاندارد یا عدم رعایت فرمول ثبت شده در مواقعی که تعیین فرمول و رعایت آن و تعیین استاندارد و رعایت آن الزامی است، موضوع جرم انگاری قرار گرفته و مرتکب چنین اعمال و افعالی به مجازات مقرر در قانون محکوم می گردند (تاجی و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۱۹۷-۴۱۶۴). علاوه بر این در صورتی که تولید کننده ترکیب و فرمول اصلی مواد مذکور رعایت شده را پیروی ننماید، در نتیجه محصولی تولید خواهد شد که ماهیتاً با جنس اصلی متفاوت

بوده و امکان دارد نتایج مخربی برای شخص یا اشخاص مصرف کننده در پی داشته باشد. به موجب ماده ۳۵ قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی ۱۳۶۷، تمامی تولیدکنندگان تکلیف دارند در حین تولید کالا فرمول تأیید شده وزارت بهداشت را رعایت نمایند و در صورت رعایت نمودن فرمول حسب مورد به مجازات مقرر در ماده ۳۵ این قانون محکوم می گردند. تخلف از مفاد این ماده و عدم رعایت فرمول ساخت چنانچه به دلیل کاهش مصرف مواد تشکیل دهنده آن باشد، از مصادیق کم فروشی، استفاده غیرمجاز از مواد، فروش جنسی به جای دیگر یا غش در معامله محسوب می شود و این رفتار مجرمانه مصداق ترک فعل است و از سوی کلیه کسانی که به نحوی در مراحل تولید مواد خوراکی دخالت دارند، قابل تحقق است.

۳-۴-۸- عرضه مواد اولیه به تولیدکنندگان فاقد مجوز یا پروانه ساخت کالا

بر اساس ماده ۳۸ قانون تعزیرات حکومتی امور بهداشتی و درمانی مصوب سال ۱۳۶۷ تمامی سازمان ها و شرکت های واردکننده مواد غذایی تکلیف دارند که به طور شخصی به تولیدکنندگانی که مجوز یا پروانه ساخت معتبر از وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی دارند، کالای خود را عرضه نموده، در غیر این شرایط اشخاص مذکور متخلف محسوب شده و قانون گذار برای چنین واردکننده های جزای نقدی در نظر گرفته است. علاوه بر آن برای تولیدکنندگان متخلف قانون مذکور نیز جزای نقدی معادل یک تا ده میلیون ریال در نظر گرفته شده است. باید دانست موضوع ماده ذکر شده فقط مربوط به تولیدکنندگان و واردکنندگان مواد اولیه برای محصولات ذکر شده نمی باشد، علاوه بر آن ماده ۶ قانون مذکور، یعنی قانون مواد خوراکی آشامیدنی آرایشی و بهداشتی مصوب سال ۱۳۴۶ نیز مقرر داشته: «چنانچه در نتیجه بی احتیاطی یا بی مبالائی یا نبود مهارت تولیدکننده یا فروش فروشنده و همچنین عرضه کننده مواد خوراکی و آشامیدنی به گونه ای باشد که باعث بیماری و موجب آسیب شود، مرتکب مستحق مجازات بوده و طبق این قانون در صورتی که معالجه به فرد کمتر از یک ماه بینجامد، مجازات او حبس حبس تأییدی از دو تا شش ماه است، چنانچه معالجه بیش از یک ماه به طول انجامد، مرتکب به حداکثر مجازات حبس در ماده و همچنین

تأدیه غرامت محکوم خواهد شد» (کوشا و قربانی قلیجلو، ۱۳۹۷: ۱۶۰-۱۲۹).

از این رو جرم فوق یک جرم خطایی یا غیر عمدی می باشد و صرف وجود داشتن خطای کیفری بی احتیاطی یا بی مبالاتی و همچنین نبود مهارت برای اثبات آن کافی هست. در تعریف بی احتیاطی و بی مبالاتی اذعان شده که بی مبالاتی در حقیقت همان بی احتیاطی بوده که در جرایم ترک فعلی مصداق و موضوعیت پیدا می نماید و منظور از بی احتیاطی آن است که فرد بدون توجه به نتایجی که به صورت عرفی قابل پیش بینی می باشد، اقدام به عملی می نماید که سبب ورود ضرر و صدمه به دیگران می گردد. همین طور عدم مهارت به مفهوم نداشتن اطلاعات کافی و لازم و توانایی وافی برای انجام عمل می باشد. نکته مهم این است که بی احتیاطی و بی مبالاتی و همچنین عدم مهارت فقط در شرایطی که موجب آسیب و بیماری به مصرف کننده گردد، جرم تلقی شده و قابل مجازات خواهند بود و در غیر این صورت به هیچ عنوان نمی توان شخص تولید کننده را مجرم تلقی کرد و تحت تعقیب قرار داد.

واقعیت این است که جرم انگاری در زمینه مواد غذایی لازم است جنبه بازدارندگی قوی داشته باشد، زیرا ارتکاب جرم تقلب در مواد خوردنی هم به صورت عمدی و هم به صورت غیر عمدی قابل تصور است. همچنین ارتکاب این جرم هم به صورت فعل مثبت و هم به صورت ترک فعل قابل تصور است. قانون مربوط به مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی، مصوب سال ۱۳۴۶، همچنان بدون هیچ تغییری به حیات خود ادامه داده است، یعنی قانون غذای کشور ما سابقه ای چند دهه ای دارد. این قانون به طور کلی در خصوص تخلفات و میزان جرایم آن ها، صدور پروانه برای تأسیس کارخانه ها و رعایت برخی نکات بهداشتی به تنظیم برخی مواد پرداخته است.

نتیجه گیری

در زمینه حفاظت از سلامت غذایی، قوانین و مقررات متعدد در مقاطع و برهه های مختلف زمانی تصویب شده و باعث ایجاد تراکم و تورم قوانین جزایی شده است. این امر از یک سو ناشی از تعدد مراجع قانون گذاری و از سوی دیگر به دلیل فقدان رویکرد جامع و کلی نگر در تدوین قوانین بوده و بر همین اساس

قانون گذار دائماً در پی اصلاح قوانین و تدوین ضوابط جدید بوده است. جرم انگاری و پاسخ گذاری کیفری در بستر سیاست جنایی تقنینی ایران، به صورت غیر منسجم و با برخی پیش روی ها و پس روی ها، بخشی از تهدیدهای ناقض ارکان و مؤلفه های روز آمده امنیت غذایی را پوشش می دهد. پاسخ های غیر کیفری فاقد زیرساخت های لازم برای تحقق هدف پیشگیری و پاسخ های کیفری نیز، فاقد انسجام کافی می باشد. بنابراین نیاز به قانونی خاص با عنوان جرایم تهدید کننده امنیت غذایی که پوشش دهنده رفتارهای تهدید کننده امنیت غذایی باشد، با دادرسی ویژه محسوس می باشد. توجه به این که قوانین موجود منطبق با نیازهای کنونی جامعه نیست، موارد متعددی وجود دارند که قوانین در مورد آن ها ساکت است. همچنین گستردگی قوانین بر ابهامات موجود در این حوزه افزوده و بر همین اساس می توان آن را یکی از چالش ها در این حوزه به حساب آورد. قانون مربوط به مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی، مصوب سال ۱۳۴۶ که به عنوان مرجع بدان استناد می شود، علی رغم اصلاحات صورت گرفته، با گذشت زمان کارایی خود را در بسیاری از موارد از دست داده است که به بازنگری و اصلاح مجدد نیاز دارد. نزدیک چهل و شش سال از زمان تصویب آخرین قانون در قبال تقلب در مواد غذایی می گذرد. نظر به این که پیشگیری از وقوع جرم در جامعه به مراتب بهتر از مجازات مجرمین است و سلامت محیط اجتماع و فضای کسب و کار با پیشگیری به نحو بهتری تأمین می گردد، در قوانین حاکم بر صنعت غذا نیز توجه به پیشگیری و پیش بینی سازوکارهای مناسب برای جلوگیری از وقوع جرم در این حوزه ضروری است. یکی از مهم ترین راه های پیشگیری از وقوع جرایم تقلب در مواد خوردنی، وضع و تصویب قوانینی است که نظارت مستمر بر تولید کننده های مواد غذایی و عرضه کنندگان آن داشته باشد. بنابراین برای تحقق این امر ما پیشنهاد می کنیم که یک ساختار مستقل به نام سازمان نظارت بر مواد غذایی تأسیس شود که وظیفه اش تنها نظارت بر مواد غذایی باشد و در مرکز هر استان و شهرستان ها نیز شعبه ای داشته باشد. کارکنان و بازرسان این سازمان دارای تخصص در علوم تغذیه و حقوق باشند و باید اختیاراتی مانند امکان توقیف مواد غذایی ناسالم داشته باشند. همچنین با وجود اهمیت

- فخرالسادات نصرآبادی، سیداسماعیل (۱۳۹۶). «مصادیق جرایم مرتبط با مواد غذایی و مسؤولیت کیفری ناشی از آن». *مجله حقوق ملل*، ۷(۲۸): ۴۳۷-۴۵۴.

- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۳). *مبانی حقوق عمومی*. چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان.

- کوشا، جعفر و قربانی قلجلو، مهدی (۱۳۹۷). «سیاست جنایی ایران در قبال رفتارهای ناقض امنیت غذایی». *مجله حقوقی دادگستری*، ۸۹(۱۰۲): ۱۲۹-۱۶۰.

- گودرزی بروجردی، محمدرضا (۱۳۸۵). *سیاست جنایی قضایی*. چاپ دوم، تهران: انتشارات سلسبیل.

- لازرژ، کریستین (۱۳۸۲). *درآمدی به سیاست جنایی*. ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ اول، تهران: انتشارات یلدا.

- محمودی جانکی، فیروز (۱۳۸۲). «*مبانی، اصول و شیوه‌های جرم‌نگاری*». رساله دکتری به راهنمایی استاد محمد آشوری، تهران: دانشگاه تهران.

- محمودی جانکی، فیروز (۱۳۸۷). «*جرم‌زدایی به منزله یک تغییر*». *فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی*، ۳۸(۱): ۳۲۱-۳۵۰.

- معاونت آموزش قوه قضاییه (۱۳۸۷). *سیاست جنایی تقنینی ایران در جرایم اقتصادی*. چاپ اول، تهران: انتشارات جاودانه/جنگل.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۷۴). «سیاست جنایی سازمان ملل متحد». *نشریه تحقیقات حقوقی*، ۱(۱۸): ۲۸۷-۳۵۶.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم‌بیگی، حمید (۱۳۷۷). *دانشنامه جرم‌شناسی*. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

- نوبهار، رحیم (۱۳۸۷). *حمایت حقوق کیفری از حوزه‌های عمومی و خصوصی*. چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل/جاودانه.

- همتی، نساء؛ بسامی، مسعود؛ قاسمی، مسعود (۱۴۰۱). «سیاست جنایی تقنینی ایران در قبال جرایم تهدیدکننده امنیت

نحوی عملکرد بازرسان بهداشت غذایی در تأمین امنیت غذایی، قانون‌گذار باید در ارتباط با شرایط، حدود اختیارات و مسؤولیت‌های بازرسان بهداشت غذایی شرایطی را در قانون تعیین نماید.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش تمامی ملاحظات اخلاقی رعایت گردیده است.

تعارض منافع: نگارش این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: برابر.

تشکر و قدردانی: ابراز نشده است.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین مالی انجام گرفته است.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- بابایی، محمدعلی (۱۳۹۰). *جرم‌شناسی بالینی (تحولات مفهوم حالت خطرناک)*. چاپ اول، تهران: انتشارات میزان.

- تاجی، حسین؛ احمدی گلیان، سیدحسین و بهروزیه، محمد (۱۳۹۹). «*قلمرو جرایم و تخلفات علیه امنیت غذایی در سیاست جنایی ایران*». *مجله جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۳(۱۲): ۴۱۶۴-۴۱۶۷.

- جیربورگ، نیلز (۱۳۹۰). «*جرم‌نگاری همچون آخرین چاره*». ترجمه رحیم نوبهار و فاطمه نوبهار، *نشریه تحقیقات حقوقی*، ۱۴(۵۳): ۳۸۳-۴۰۵.

- حبیب‌زاده، محمدجعفر و زینالی، امیرحمزه (۱۳۸۴). «*درآمدی بر برخی محدودیت‌های عملی جرم‌نگاری*». *نشریه نامه حقوقی*، ۱۱(۴۹): ۳-۲۶.

- شمس ناتری، محمدابراهیم؛ ابوالمعالی الحسینی، سیدوحید و علیزاده طباطبایی، زهراسادات (۱۳۹۰). «*ویژگی‌های جرم‌نگاری در پرتو اسناد و موازین حقوق بشر*». *نشریه راهبرد*، ۲۰(۵۸): ۲۶۷-۳۰۲.

غذایی با رویکرد پیشگیرانه». مجله جامعه‌شناسی سیاسی / ایران، ۵(۲۴): ۱۰۰۷-۱۰۲۴.

ب. منابع انگلیسی

- Michalowski, R. J (1985). *Order- Law and Crime- An Introduction to Criminology*. 2nd ed., New York: Publisher Random House.
- Schonsheek, J (1994). *On criminalization (an essay in the philosophy of the criminal law)*. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Tadros, V (2009). Criminalization and regulation (legal studies research paper). *Journal of university of warwick school of law*, 14(8): 1-24.

